

Een plantaardig bewind in twijfel getrokken

Louis le Roy scheidt ook in Groningen het paradijs

Op de plattegrond van de gemeentevoorlichtingsdienst over de nieuwe Groningse wijk Lewenborg ziet het er allemaal weer even fraai uit, overzichtelijke straatjes, rode blokjes, die de huizen voorstellen, blauw voor het water en groen voor de plantsoenen. Maar de huizen zijn grijs en de stad ver weg. De bus rijdt niet vaak en het zand van de vlakte drijft als een prikkelende wolk door de straten. Als het regent wil het water niet weg. „Gewoon klachten, die je in elke nieuwe wijk hoort”, zegt de gemeentevoorlichting.

Op 29 november 1972 riep het college van B en W alle Lewenborgers bij elkaar in het buurthuis Oosthergebrug om voorlichting te geven. Er kwamen er elfhonderd. Daar hoorden zij, dat hun wijk zou worden aangekleed met natuur. In het zuidelijke helft zou de dienst Openbare Werken een gordel van groen scheppen, in de noordelijke helft de beroemdste burger van Oranjewoud Louis le Roy. Maar de Lewenborgers zullen zelf verantwoordelijkheid krijgen. Ze mogen Le Roy helpen.

En Hans van der Zee, opbouwwerker van de Stedelijke Raad voor Maatschappelijk Welzijn, die de interesse van de Lewenborgers moet zien te wekken, zegt op zijn bovenkamertje in de Oude Boteringstraat: „Als er goed groen komt, als je op een gegeven ogenblik prachtig groen krijgt, dan zie je het rotwijck niet meer”.

En W. van Voorlichting zegt in zijn glazen paleis: „Er kan daar geen man komen met een meelot of er staan stoten mensen om hem heen... En nou willen we wel eens weten...”

„Maar dat is logisch. Die mensen betalen huren van 270 tot 400 gulden en die zitten ook nog eens zes kilometer van Groningen. Die voelen zich in de steek gelaten. Maar we doen wat we kunnen. Die wateroverlast, dat is straks voorbij. Dan is het gemiddelde klaar. Dat wordt het of juni”.

Er zijn geen folders, waarin de gemeente uiteenzet, dat ze bang is, Lewenborg straks als een halfbewoonde wijk terug te vinden. Volgens de eerste plannen zouden er 4000 woningen komen. Dat is al te vroeg gebracht tot 4000. Maar de vrees blijft, dat ook het verkleinde Lewenborg niet vol zal lopen.

De straatnamen.

Gangboord, Boeg, Fok, Vooronder, Patrijspoort, Grootzeil, Mast, Kraaiennest, Want, Kajuit, Wimpel, Boer, Stuurhuis, Toplicht, Kluisgat, Komhuis, Valreep, Looiplank, Sloop, Dukdalf, Baken, Meerpaal, Stuurboordwal, Overloop, Ra, Loeffzijde, Midscheeps, Lijzijde, Bakboordwal.

De huizen liggen om pleintjes, deerven. Het is schemering. Een vrouw vlucht weg in de ijskoude damp en achter een gordijnloos raam zitten vier kaarsrechte mensen onder het lamplicht rond een tafel, permanente bridders, afgesneden van de buitenwereld.

„Een jaar geleden is het grondwerk in Lewenborg begonnen en wij hebben in ons deel al een hoop bomen staan, ruige beplanting”.

De mededeling komt dat D. Steenhuisen, oppertuinman van Groningen, chef van de plantsoendienst en hij wordt bijgestaan door C. van Hoorn, stads-tuinarchitect. We praten in het kantoor van Steenhuisen over Le Roy en de plannen voor Lewenborg. Steenhuisen is een goedmoeidige, getekende tuinman, een verveerd buitengewoon. Van Hoorn heeft het bleke van de binnenzitter, een drukke man met regelmatig schrik in de ogen.

„Er is groot verschil tussen wat hij doet en wat wij doen”, zegt Van Hoorn. „Een groot verschil in werkwijze. Hij doet maar wat, het lijkt niks, het lijkt zonder plannen, maar hij zegt, dat hij wel plannen heeft”.

Hij heeft ook geen verantwoordelijkheid af te leggen”, zegt Steenhuisen.

Aan de wanden hangen grauwe wollen papier met blauwe plattegronden, cirkels en vierkanten en rechthoeken en kringelende lijnen, het geheimchrift van de vaklui.

„We zijn nu bezig in het gebied van Le Roy de vijver te graven”, zegt Steenhuisen. „De dragline

scheidt de grond uit de put en gooit die achter zich weg. Hij heeft gezegd: zoals het uit de draglinebak valt, zo moet het blijven liggen. Niets meer aan doen”.

„Hij houdt niet van gras, van gazons”, zegt Van Hoorn. „Nou, wij vinden een gazon ook niet het alleraardigst makende meer”.

S.: „Maar zijn visie is toch heel anders dan de onze. Hoe dan ook.”

Van H.: „Ze zijn in Lewenborg nog druk bezig met bouwen. De rommel, die ze overhouden, het puin, dat moeten ze op heuvels in zijn gebied gooien en daar gaat hij mee werken. Hij doet niks aan de grond. Ik heb gehoord, dat hij tienduizend wilgen heeft gekocht. Die gaat hij zaterdag in de grond zetten, hoor ik. En daar wil hij mensen uit die wijk voor krijgen. Maar hoeveel mensen heb je daar niet voor nodig? Veertig? En krijgt hij die mensen zover? Als het niet lukt, kan het niet meer. De tijd is bijna voorbij”.

S.: „Die middenstrook in Heerenveen, dat halen ze altijd als voorbeeld aan. Maar dat is volgens hemzelf mistukt. Ik hoop het voor hem, dat hij genoeg mensen krijgt. Maar 5,8 hectare... Als 't nou een halve hectare was... Ik weet het niet. Wij werken tenslotte van 's morgens vroeg tot 's avonds laat en die bewoners... Dat komt op de vrije zaterdag neer”.

Van H.: „Hij zegt: Ik hoef het niet te onderhouden. De natuur doet het. Maar ik wil het over vijf jaar wel eens zien. Je moet niet denken, dat je prachtige gazons krijgt, alles netjes. Daar moet je niet op rekenen”.

S.: „Ik ben óók niet zo voor gazons”.

Van H.: „Wel als speelwei”.

S.: „Ik ben ook niet voor een boompje, een perkje, een rozestruikje”.

door Martin Ruyter

Van H.: „Gras is heel duur in het onderhoud”.

S.: „Een mooi gazon is mooi, maar dan moet het een bepaalde grootte hebben”.

Lewenborg ligt aan de weg naar Delfzijl, een dorpsweg met aan de rechterzijde het Damsterdiep, een grijze baan water. Eerst Groningen uit, dan zes kilometer dorpie, rijtjes huizen in de middagkou. Dan het gehucht Ruischerbrug en dan links-af Lewenborg in. De treurige herkenning van de nieuwbouwwijk in Nederland.

Een paar wolvenkrabbertjes die zich in grijsheid aanpassen bij de hemel erachter en erboven. Verder de blokjes eengezinswoningen, de isoleercellen van de moderne stedenbouw, levenslang bewijststuk voor gemanneerde fantasie. Het is regenachtig weer en dat maakt het er niet beter op.

S. somt de bomen op die de plantsoendienst in hun gebied al heeft geplant: esdoorns, populieren, essen. De versterde stammetjes staan dicht bij elkaar in een aarden veld tussen de huizen, vastgebonden aan geschilde stammetjes die eens ook boom zijn geweest. Twee bossen door elkaar.

Er is een vijver gegraven midden-

Rechtsonder Louis le Roy uit Oranjewoud, die in één Groningse voorstad 5,8 hectare volgens zijn principes tot „wilde” tuin mag maken en daarboven de Groningse chef plantsoendienst D. Steenhuisen (links) en tuinarchitect C. van Hoorn. Linksboven een laantje in Le Roy's Heerenveense schepping en daaronder een stukje muur in Heerenveen, nadat de natuur er vijf jaar vrij spel mee heeft gehad.

in een grasveld en Van H. zegt trots: „Zie je wel dat dat talud niet meer overal even steil is? Aan de ene kant loopt het veel meer af dan aan de andere kant”.

Zo heeft Le Roy bij de plantsoendienst een punt gescoord.

Het land van Le Roy is nog woestijn. Het zand stuift over de vlakte in de richting van de verre weilanden, het boerenland, dat de stad nog niet heeft veroverd. De laatste huizen, die de grens vormen met het niemandsland, staan midden in de puinhopen. De storm heeft een stapel rode stenen omgegooid en scheurt nu lange dunne sliertjes van een uitwaierende plasticlap.

Midden tussen hier en de woestijngrens, nog net niet op de horizon, kijken mannen in gele oliepakken naar de happende bak van de dragline. Het regenwater loopt snel door de gootjes van hun jassen.

Het zand valt uit de bak en blijft liggen, zoals Le Roy het heeft bevoelen. De heuvels zijn nergens even hoog, nergens gelijk van vorm.

„Er is hier een krant en die heet het Nieuwsblad van het Noorden”, zegt een man. „En die krant zou het experiment dat Lewenborg eigenlijk is, graag willen laten mislukken. Wat die al aan negatief commentaar hebben geschreven. Vrijdagavond komt Louis Le Roy uit Heerenveen hier in het medisch centrum praten met de bewoners en ze uitleggen, hoe het met dat groengebied zit. Maar de bewoners moeten het zelf ook willen, zegt hij. Dat heeft hij zé ook geschreven. Alle Lewenborgers hebben een folder met zijn ideeën in de bus gehad”.

„Zaterdag gaat Le Roy met de bewoners bomen planten”.

„Nou zou dat Nieuwsblad van het Noorden het liefste hebben, dat Le Roy geen hond voor zijn werk krijgt. Dat daar zaterdagmorgen één eenzame man staat te spitten in het zand en dat daar dan een heel stel omheen hem staan uit te lachen. Dan laten ze daar dan een foto bij maken en daar schrijven ze onder: Bewoners worden ingeschakeld bij het grootste experiment

Het wordt tijd dat we eens ophouden met praten. Tegen de tijd dat er wat moet worden uitgevoerd is iedereen kotsmisselijk. Al die gemeentelijke plantsoendiensten zeggen dat Le Roy er naast zit. Dat je een tuin moet blijven onderhouden. Dat je de natuur niet zijn gang kan laten gaan. Ik heb toch laten zien, dat het wél kan? Al dat getheoretiseer. Ik heb de praktijk”.

Louis le Roy, tekenleraar en tuinman in Oranjewoud bij Heerenveen. Op de televisie verschenen, in alle kranten aan het woord geweest. Een beroemdheid. Vijf jaar geleden gaf Heerenveen hem de gelegenheid, de middenberm in de Kennedylaan volgens zijn methode te beplanten. Die strook wilde natuur in een buitenwijk, waar de plaatselijke plantsoendienst ijerig de gazons blijft onderhouden, levert een aardig stuk vervreemding op voor de wandelaar.

Heerenveen is trots op dit stukje prestige-objekt. Le Roy niet. „Ze zijn het blijven onderhouden. Ze kunnen het niet verdragen, dat het gras te lang wordt en dat er onkruid komt. Ik heb mijn handen er van afgetrokken”.

Hij heeft ook wel wat anders te doen. Op het ogenblik is hij betrokken bij „natuur-projecten” in Rotterdam, Brussel, Overvecht, Bolsward, Enschede, Marum, Rolde, Akkrum, de Twentse TH en opnieuw Heerenveen (2 hectare).

Zijn grootste project pakt hij vandaag aan. De gemeente Groningen heeft hem in de nieuwbouwwijk Lewenborg in het geannexeerde gebied van Bedum 5,8 hectare gegeven „om er mee te doen wat hij wil”. Gisteravond heeft hij een aantal bewoners van deze buitenwijk toegesproken. Vandaag gaan de eerste wilgen de grond in.

Le Roy hoopt de Lewenborgers zover te krijgen, dat zij met hem mee doen, zodat het groen hún groen wordt. Een plan dat in Heerenveen mislukte.

van Louis le Roy, maar er kwam geen kip”.

„Er is een wijkraad van acht en dat zijn heel enthousiaste mensen”, zegt opbouwwerker Hans van der Zee. „Die mensen zijn heel sterk voor dat plan van Le Roy. Nou moeten we er met z'n allen voor zorgen, dat we meer mensen enthousiast maken. De bedoeling is, dat 't er een man of veertig wordt”.

„Ik hoop hevig, dat 't lukt. 't Is toch al een zorgenwijk”.

„'t Is nog gepland in de tijd dat iedereen dacht: de bevolking gaat naar de twintig miljoen. We krijgen zo'n wijk makkelijk vol”.

„Maar de tijden zijn veranderd. De bevolking gaat niet meer naar de twintig miljoen en ze moeten er nou meer voor doen om dergelijke huizen vol te krijgen. Die huizen in Lewenborg zijn eigenlijk te duur voor de mensen hier, die echt een grote behoefte aan een huis hebben.

Nou zijn er misschien mensen, die het net wél kunnen betalen, maar die de wijk niet aantrekkelijk vinden. Daarom moet die wijk worden aangekleed. Ze moeten het zo attractief maken, dat de mensen bereid zijn die hoge huren te slikken”.

De Kennedylaan in Heerenveen is een invalsweg, twee banen links en rechts en daartussen het gemiste sprookje van de terugveroverde natuur midden in de grootstad. Laantjes en stoepes en oude bemoste steentjes, honderden kruidentjes en heestertjes, een oude bank. Heuvel op heuvel af. Maar om de paar honderd meter moet je een stukje straat oversteken en dan keert het zicht op de onverstoorbare nieuwbouwblokken en de wanhopige rechte grasvelden daaromheen terug. De paradijsopvatting van een plantsoendienst.

Het buitenmuurtje van de mid-

denstrook is opgebouwd uit oude gele steentjes. Openbare Werken heeft er prikkeldraad voor gespannen. En over de bruine palissades is prikkeldraad gespannen. En dwars door een bosje heesters is prikkeldraad neergelegd. En boven op een schuttinkje van beschoeiingsplanken is prikkeldraad vastgeslagen.

„We moeten proberen de stad als een nieuwe gemeenschap te zien”, zegt Le Roy tegen Mieke de Haas van De Tijd. „De stad helemaal accepteren en niet zeggen: waren die strakke steden er maar niet. Huisblokken zijn warmteblokken, waarnaast een heel aparte vegetatie kan opbloeien. Laat die dan ook opbloeien. Niet treuren over voorbijgangers. Geen kleine natuurbeschermingsgebiedjes waar dagdromers met liefde voor plantjes kunnen gaan mediteren en droevig zijn. Nee, haal de natuur daar waar ze wezen kan (...). Tegen de achtergrond van strakke huizen hoort een weelderige natuur. Het is er, het zit in de grond. Waarom zou je het er net uithalen?”

„Iedereen die in een nieuwe wijk gaat wonen is in een vaste omgeving gekomen. De blokken liggen vast, de tuinen ook. Zo zal het blijven. Er is geen verandering meer mogelijk”.

Louis le Roy zit, iets voorovergebogen in de werkkamer, voor de glazen wand, waar de beroemde Oranjewoudse tuin achter ligt. De tafel is immens en rond en bedekt met bosjes flessen, stenen, schelpen, boeken, papieren en tekengerei.

„De mensen in Lewenborg hebben de kans”, zegt hij. „Als ze willen, kunnen ze meewerken aan de verandering in hun wijk. Dat gebied ligt er. Iedereen mag er in doen wat hij wil. Een hollentuintje? Als iemand daar een bollentuintje in wil hebben moet hij gauw zijn gang gaan”.

„De plantsoendienst in Groningen zegt, dat ik de bewoners niet meekrijg. Ze zeggen: die mensen hebben geen uithoudingsvermogen, die helpen Le Roy een middag en dan is het uit. En hoe krijgt Le Roy dan die tienduizend wilgen de grond in?”

„Misschien kom ik niet verder dan tweehonderd wilgen. Nou dan bewaren we de rest voor volgend jaar. Ik heb geen haast. Ik hoef geen gazon af te leveren, waar over drie maanden het gras op staat. Ik laat de natuur zijn gang gaan”.

„'t Is een open ruimte in de stad.

Dat moeten de mensen samen maken. 't Kan mislukken. Je kan zeggen: 't Gaat misschien wel mislukken. Dan moet je er niet aan beginnen”.

„Ik geloof, dat ze het eigenlijk het liefste zouden zien mislukken”.

„Ze zeggen dat ik geen planning heb. Die heb ik wel, maar die is heel anders dan hun planning. Ik laat die grond daar eerst liggen. Dan gaan de mensen erover lopen. Ze maken paden. Mensen maken hun eigen paden. Als ik weet, waar die liggen, dan pas ga ik verharden”.

„Ze zijn des duivels. Ze zijn bang, dat het wel lukt. Ik ben overal in Nederland bezig. De mensen beginnen te begrijpen, dat we van de voorgeplande tuincultuur af moeten. Maar dat betekent bijvoorbeeld het einde van het grasgazon. Gras is slecht. Het vergt veel duur onderhoud. Het stelt als luchtverbeterend gewas niks voor”.

Dieter Wolf is de enige eigenaar van Wolf Geräte GmbH. Die fabriek maakt tuingeredschap. Wolf heeft, als bijdrage in de strijd tegen het milieubedrijf de eerste grasmaaimachine met Wankelmotor vervaardigd en hij komt naar Nederland om zijn vinding aan te prijzen. Daartoe heeft hij een persbericht uitgegeven en daar staat in:

Wat Le Roy wil, kan niet meer.

Tijdens zijn bezoek aan Nederland wil Dieter Wolf de handschoen opnemen die de Heerenveense leraar Louis le Roy heeft geworpen met zijn laissez-faire-theorie.

Le Roy zegt: „Ik heb niet de pretentie, dat mijn tuinen over vijf jaar klaar zijn. Maar op den duur krijg je zo'n gebied in je macht, of dat nou vijf, tien of dertig jaar duurt. En intussen verandert het. En verandert het. Het is niet statisch. Het is natuur”.

„Toen ik met mijn eigen tuin begon zeiden ze ook: Dat wordt straks een grote rotzooi”.

„Ze zeggen: Als je de natuur zijn gang laat gaan dan haal je de chaos in huis. Dan weten ze niet wat de natuur is. De natuur, dat is de orde. 't Is een hele hoge ordening. 't Is een evenwicht”.

ADVERTENTIE

milieu '73

2e vakbeurs voor milieubeheersingstechnieken.

Dagelijks 9.30-17.00 uur BERNHARDHAL-UTRECHT

Nog 3 beursdagen

